№ 19 Փետրվարի 4 (16) 1881 Փետրվարի 4 (16) № 19

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Բաժանորդագրութիւններ ընդունվում են հասցէով
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւններ ընդունվում է ամեն լեզուով։
Յայտարարութիւնների համար վճարվում են
իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ։

„ՄՇԱԿ“
ԼՐԱԳԻՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ
1881 թուին
(ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կը հրատարակուի նոյն ձեւով և նոյն պրոգրամմայով ԱՄԷՆ ՕՐ (բացի տօն և տօներին հետեւող օրերից)։

ՊՐՕԳՐԱՄՄԱ. I. Տէրութեան կարգադրութիւններ. II Առաջնորդող յօդուածներ. III Ներքին տեսութիւն. IV Արտաքին տեսութիւն. V Խառն լուրեր. VI Հեռագիրներ. VII Ֆելիետոն և Բանասիրական. VIII Յայտարարութիւններ։

ԼՐԱԳՐԻ ԳԻՆԸ. տարեկան 10 րուբլ, կէս տարվան 6 ր., հինգ ամս. 5 ր., չորս ամս. 4 ր., երեք ամս. 3. ր. երկու ամս. 2 ր. և մի ամս. 1 րուբլ։

Դիմել կարելի է խմբագրութեան մէջ հետեւեալ հասցէով. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր-հրատարակիչ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջարկութիւն.—Ներքին տեսութիւն. Նամակ Մոսկվայից։ Ներքին լուրեր.—Արտաքին տեսութիւն. Ֆրանսիա։ Միջազգային [illegible]. Գերմանիա.—Մշակի հեռագիրներ.—Յայտարարութիւններ.— Բանասիրական. Սունդուկեանցի «Էլի մէկ զոհ» պիեսան.

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

—

«Մշակի» նախընթաց համարներից մէկի մէջ մենք տպեցինք պ. Գ. Եղիազարեանի նամակը Ս. Պետերբուրգից, որով ուղարկվում էր մեզ 104 րուբլ և առաջարկվում էր նուիրատւութիւններ ժողովել թղթակիցներ պահելու համար, որոնք կարողանային հայոց խնդիրը արծարծել եւրոպական լրագիրներում։

Այդ առաջարկութիւնը մենք շատ օգտաւէտ ենք համարում և փաստ է որ ճիշտս արել էինք։ Մեր յարգելի թղթակիցը միայն կրկնում է մեր առաջարկութիւնը և մի և նոյն ժամանակ առաջին քայլն է անում մեր այդ առաջարկութիւնը իրագործելու համար։

Եւրոպան ծանօթ չէ հայերի ու Հայաստանի հետ. Հարկաւոր է ծանօթացնել նրան այն ազգի հետ, որ արեւելեան խնդրի մէջ պէտք է ժամանակով դեր խաղայ, որ արդէն զգում է իր վրա ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը։

Անկարելի է նշանակութիւն չը տալ այնպիսի երեւոյթներին, ինչպէս օրինակ պ. Ձերազի տեսակցութիւնները Անգլիայի պետական մարդկանց հետ։ Այդ միջոցներով և հայոց ազգի մասին եւրոպական այլ և այլ լրագիրներում գրելով, հայոց դատը պաշտպանելու համար յատկապէս բրօշիւրներ հրատարակելով,— կարելի է վերջապէս յառաջացրած աշխարհի ուշադրութիւնը դարձնել թիւրքաց հայերի դրութեան վրա։

Անգլիական հիւպատոսները թիւրքաց Հայաստանում անդադար կրկնում են հայերին. «Մենք գիտենք որ թիւրքերին բարբարոսութեան վրա է, գիտենք որ թիւրքերը անընդունակ են պետական կառավարութեան, բայց թիւրքերին ուշացնելուց յետոյ ո՞վ պէտք է բռնի նրա տեղը Անատոլիում. արդեօք հայերը պատրաստ են ինքնավարութեան համար։»

Այդ կասկածները հայերի ընդունակութեան մասին եւրոպացիների մէջ փարատելու համար, հարկաւոր է ծանօթացնել Եւրոպային հայոց ազգի կեանքի, նրա ընդունակութիւնների հետ, ցոյց տալ ազգի ճիշդ թիւը, նկարագրել հայի ընդունակութիւնը քաղաքակրթութիւն տարածելու իր շրջապատող ցեղերի մէջ, ցոյց տալ թէ հայերը լուսաւորչականներ չեն միայն, որոնց թիւր միմիայն երկու ու կէս միլիոն է համարում թիւրքաց Հայաստանում, բայց որ նոյն ցեղին պատկանում է Հայաստանի և այն միլիոնաւոր ազգաբնակութիւնը, որ կաթօլիկ, բողոքական, մահմետական, յունադաւան լինելով, հայ չէր համարվում մինչև այժմ։ Եւ շատ կարելի է որ այն ժամանակ հայերի թիւր Փոքր Ասիայում կը հասնի հինգ, վեց միլիոնի։ Պէտք է հայոց խնդրի մէջ Եւրոպային համոզել նայել հայոց ազգի վրա ազգային, ցեղական տեսակէտից և ոչ թէ միայն կրօնական տեսակէտից, ինչպէս նա մինչև այժմ նայել է։ Վերջապէս հարկաւոր է ծանօթացնել եւրոպացուն հայի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

«ԷԼԻ ՄԷԿ ԶՈՀ» ԿՕՄԵԴԻԱ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԳԱԲՐԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ

—

Յունվարի 26-ին Թիֆլիսի հայոց թատրոնական խումբը ներկայացրեց Սունդուկեանցի արդէն մեզ ամենքիս վաղուց յայտնի «Էլի մէկ զոհ» պիեսան.

Եթէ հեղինակը այնինչ փոփոխութիւն արած չը լինէր այդ պիեսայի մէջ,—ես աւելորդ կը համարէի այդ պիեսայի վրա նորից խօսելու, քանի որ նրա մասին բաւական խօսված է եղել, այլ շատ շատ կը խօսէի մեր պատանի դերասաններով նրան կատարելու մասին. Բայց հեղինակը փոխել պիեսան, երկու գործողութիւնից հինգը շինել և վերջին գործողութեան մէջ այնպիսի փոփոխութիւններ մտցրել, որոնց մասին ես լռել չեմ կարող.

Դեռ 1871 թուին, երբ «Մշակը» հիմնված չէր և ես գրում էի մեր սակաւաթիւ հայոց պարբերական հրատարակութիւնների մէջ, [illegible] այդ պիեսայի գլխաւոր անձերի մասին «Ղեկոյց» [illegible] «Մեղու Հայաստանի» լրագրում (№ 7. 1871 թուին).

«Մի երիտասարդ, [illegible] [illegible], վերացնում է իր նախկինները. [illegible] է այն հասարակութիւնը, որի [illegible] չար և [illegible] հոգին է գնացի [illegible]. [illegible] և ներգործութիւն [illegible] իր անձը, որին (այսինքն հասարակութեան) [illegible] չեն թէ [illegible] և [illegible] և թէ [illegible] գաղափարները, որին [illegible] են [illegible] հասարակական [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] բերելու համար ամեն միջոցները ներելի են։ Այդպիսի հասարակութիւնը վերացնում է [illegible] և փոխում է առաջին ժամանակ հասարակութեան մէջ կենդանի նախապաշարմունքների և կոյրերին ընդդիմադրութեան [illegible]. Նա խօսքով ծառայում է [illegible], արդարութեան, [illegible]. Բայց նա հասարակութեան ծառայ է, նրա վրա [illegible] չը պատասխանելու նոր կեանքի [illegible]. Առաջին [illegible] [illegible], նա իր անընդունակութիւնն է ցոյց տալիս մի ծանր կենդանի կեանք քանդելու.... Շրջապատող երևոյթների վրա նրա [illegible] ցնդում էր, նա [illegible]. Նա խօսքով քաջ էր, բայց գործով [illegible] հասարակ է.... Էլի մէկ զոհ»

Այդպէս էի նկարագրել ես Սունդուկեանցի Միքայէլի տիպը.

Նոյն յօդուածում Անանու մասին ես ասում էի հետեւեալը.

«Մի օրիորդ, մի նոր հասարակութեան մէջ [illegible] կարողացաւ զարգանալ, որ իր [illegible] մէջ անհատական, [illegible], ներշնչեց [illegible] է. Բայց նրա մէջ [illegible], [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] են [illegible], [illegible] որ [illegible] [illegible] նա [illegible] [illegible] (և [illegible] [illegible] չէ [illegible]),—որ նա [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] թէ [illegible] իր [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].... Էլի մէկ զոհ»

Դրեթէ նոյն ազդութեամբ գրված է եղել 1875 թուի «Մշակի» № 22 մէջ տպված Մէլիքզադէի գեղեցիկ քննութիւնը «Էլի մէկ զոհ» պիեսայի վրա, այն [illegible], որ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Սունդուկեանցի հին սերունդի տիպերի [illegible] վրա, այն տիպերի, որոնք [illegible] [illegible] [illegible] են [illegible] մեր [illegible] [illegible].

Այժմէ ընթերցողը տեսնում է, որ ես բովանդակ երկու չէի համաձայնում Միքայէլի և Անանու տիպերին, բայց գտնում էի, որ նրանք [illegible], [illegible], կենդանի տիպեր են, [illegible] [illegible] չեն, այլ արդարներ են մեր [illegible] հասարակական և ընտանեկան կեանքի և նոյն խակ այն պատճառով բնական են և իրանց երեւոյթով պիեսայի մէջ արդարանում են նոյն խակ պիեսայի վերնագիրը.

Նրանք, երեւում էր, ճշմարիտ զոհեր են մեր կեանքի մէջ. Նրան [illegible] [illegible] է, հոր հետ խօսելով [illegible] [illegible] է նոր մարդը, [illegible] է որ փոքր այնինչ նշանակութիւն չունի, որովհետեւ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] կարելի է [illegible] մի [illegible] այնինչ [illegible] [illegible] վրա, այն է՝ աշխատանքի վրա նա չէ [illegible] ազդեցութիւնից, քանի որ ինքն էլ իր [illegible] էլ [illegible] են իրանց [illegible] [illegible]. Երբ նրանք [illegible] [illegible], նրանց [illegible] [illegible] [illegible] չի [illegible], [illegible] իր [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible], [illegible] ինքն էլ, Անանին էլ, [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] նրանք կը [illegible] իրանց [illegible]. Բայց Միքայէլը այդ բոլորը միայն խօսքով [illegible] է, և այնինչ չէ անում իր [illegible] [illegible] համար. Նա [illegible] է. ինչպէս մեր [illegible] [illegible] մեծ մասը, նրա մասին [illegible] և [illegible] [illegible] մէջ չէն [illegible]. Եւ նշանաւորն այն է, որ Միքայէլը իր բոլոր [illegible] մարդը յայտնում է իր հօրը, այն վրա [illegible], այն [illegible], այն [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] մէջ որ և է փոփոխութիւն [illegible]. ինչն պէտք է գտնենք, թէ [illegible] է. [illegible] [illegible] [illegible] է. մինչև [illegible] [illegible] է. Բայց իր [illegible] նա

այդ իր գեղեցիկ խօսքերից այնինչ չէ առում, նրա վրա գրեթէ բոլորովին չէ ներգործում, բացի նրան մի քանի գլխի [illegible] (երկի [illegible] [illegible]). Հեղինակը մեզ [illegible] [illegible] է հաւատացնել, որ Միքայէլը մտածում [illegible] [illegible] Անանու վրա, որ նա իր [illegible] [illegible] ժամանակ ասում է՝ «Մենք միմեանց վաղուց համաձայն ենք, միմեանց [illegible] ու միտքը համաձայն ենք.»

Բայց դրանք դարձեալ [illegible] են միայն, որովհետեւ վերջը դարձեալ երեւում է որ այդ զարգացած, [illegible] [illegible], հասարակական [illegible], աշխատանք և մարդու [illegible] [illegible] [illegible] քարոզող Միքայէլը, [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] չէ [illegible] իր [illegible] [illegible] վրա. [illegible] է նոյն [illegible], [illegible] նոյն [illegible], նոյն [illegible], մեր [illegible] նոյն [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], նոյն [illegible] [illegible] [illegible], որ [illegible] լաւ է [illegible] [illegible] մի [illegible] [illegible] հետ, որին [illegible] է. [illegible] իր [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] էլ ([illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]). [illegible] թէ [illegible] մի [illegible] հետ, որին [illegible] է, [illegible] որ [illegible] է և որի հետ [illegible] իր [illegible] [illegible] պէտք է [illegible].

Եւ [illegible] Անանին [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] հետ, [illegible] Միքայէլին. [illegible] կը [illegible] [illegible] մի [illegible] [illegible] [illegible].

Պէտք է յիշել որ և Միքայէլը, այդ [illegible] զարգացած, հասարակական [illegible], աշխատանք և [illegible] [illegible] այդ նոր մարդը, [illegible] [illegible] է [illegible] և [illegible], որ [illegible] [illegible]

պետական և գիտութական ընդունակութիւնների չեն, նոյնպէս նրա ընդունակութիւնների չեն, առհական միա անշարժ ազգերի շարքում, հաստատաբնակ, երկրագործ ժողովուրդ լինելու, նրա ընդունակութեան չեն արհեստներով, գեղարուեստներով, վաճառականութեամբ և արդիւնագործութեամբ պարապելու,— մի խօսքով այն բոլոր յատկութիւնների չեն, որոնցից զուրկ են առհասարակ առհական միա ազգերը:

Մեր կարծիքով եթէ բաւական գումար հաւաքէր, բաւական էր պահել այդ գումարով մի քանի ամիս, մի տարի շարունակ երկու թղթակիցներին Եւրոպայում, որոնցից մէկը կը գրէր ռուսաց լրագիրներում, իսկ միւսը պաշտպանէր հայոց դատը անգլիական մամուլի մէջ: Ի հարկէ եթէ միջոցները ներէին, կարելի էր բացի այդ երկուսից պահել երկու թղթակից պահել' մէկը Ֆրանսիայում, երկրորդը Գերմանիայում: Նոյն այդ միջոցներին մենք երկրորդական ենք համարում, քանի որ յայտնի է թէ արևելեան խնդրի, որեւէն և հայոց խնդրի լուծելը գլխաւորապէս երկու պետութիւններից է կախված' Ռուսաստանից և Անգլիայից:

Կը սպասենք ինչ արձագանք կը տան ռուսահայերը մեր և պ. Եղաւրեանի առաջարկութեանը:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

Յունվարի 28

Անցեալ 26-ին Մոսկվայի հայ-ուսանողական խումբը տուեց ... ներկայացումը ... «Մէր և ...» և «...» [illegible] *)

[illegible]

*) [illegible]

... Այս տարի ծախքը, մօտ 300 րուբլ. դուրս հանած' ... 600 րուբլուց աւելի: Շնորհակալութեամբ յայտնում ենք, որ պ. Ադ. Մանթաշեանցը Թիֆլիսից ուղարկել էր 100 ր.:

Ա. Դ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ գրում են ՇԱՄԱԽԻԻՑ որ պ. Լեւոն ... [illegible] ... Մոսկվայում ... 501 րուբլ ... [illegible]

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են ... [illegible]

[illegible]

ԼԵՆԿՈՐԱՆԻՑ պ. ... 10 րուբլ ... 1879 ... 1881 ... 10 րուբլ ... [illegible]

ԴԱՂԱՐԻՑ ... «Курсъ практич. педагогики» Бабровскаго ... «Курсъ дидактики» К. Ельницкаго ... «Нравственное, умственное и физическо[е] воспитаніе» Спенсера ... [illegible]

ՇՈՒՇՈՒՑ հաղորդում են մեզ ... 200 ր. ... 125 րուբլ ... Յունվարի 11-ին ... [illegible]

Փետրվարի 2-ին ԹԻՖԼԻՍԻ ... [illegible]

[illegible] ... փետրվարի 1-ին ... [illegible]

[illegible] ... «туда имъ и дорога» ... [illegible]

[illegible] ... (порокъ сердца) ... «Нищіе духомъ» ... [illegible]

[illegible] ... «Wahlverwandschaften» ... [illegible]